

Наталія Віннікова

БЕЗМЕЖНИЙ СВІТ УКРАЇНСЬКОЇ МАЛОЇ ПРОЗИ

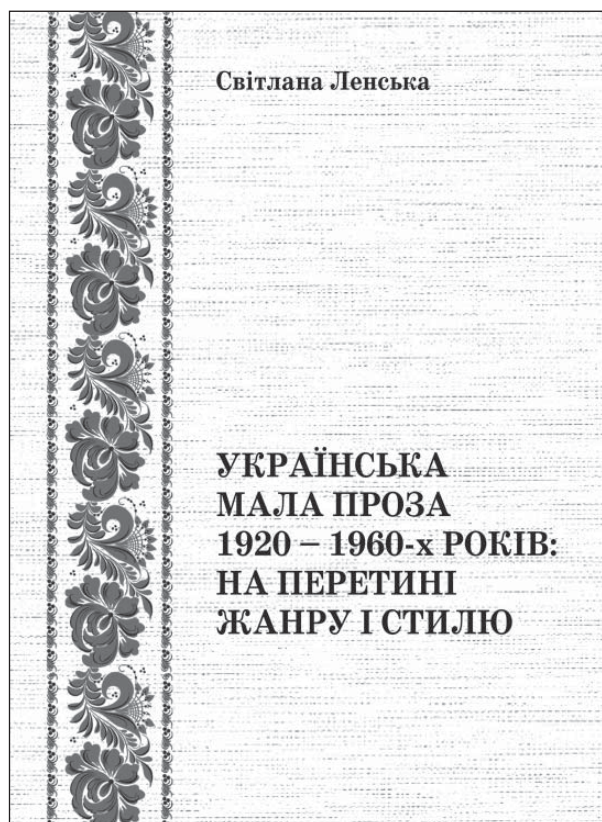
Рецензія на монографію: Ленська С. В. Українська мала проза 1920–1960-х років: на перетині жанру і стилю / Світлана Ленська. – Полтава : ПолтНТУ, 2014. – 656 с.

Українська проза, з огляду на ідейно-тематичне багатство та жанрово-стильову поліфонічність, умотивовує звертання дослідників до нових постатей і творів, а також переосмислення вже відомих літературних фактів і явищ. Упродовж останніх двох десятиліть чимало зусиль науковців було зосереджено навколо осмислення складного і неоднозначного літературно-мистецького процесу ХХ століття (праці Віри Агеєвої, О. Астаф'єва, Ю. Безхутрого, Олени Бондаревої, Олени Бровко, Мирослави Гнатюк, А. Гуляка, Тамари Гундорової, Вікторії Дмитренко, В. Дончика, М. Дубини, М. Жулинського, Лідії Кавун, Ю. Ковалева, Наталії Мафтин, В. Мацька, Раїси Мовчан, М. Наєнка, Соломії Павличко, В. Панченка, В. Поліщука, Г. Семенюка, М. Тарнавського, Людмили Тарнашинської та ін.).

У цьому контексті помітним здобутком вітчизняного літературознавства є монографія Світлани Ленської «Українська мала проза 1920–1960-х років: на перетині жанру і стилю» (2014). Власне, це перша вдала спроба формування цілісного погляду на українську малу прозу минулого віку, де органічно поєднані власне український та еміграційний дискурси на значному і сповненому суперечностей часовому відтинку.

Рецензоване дослідження включає не лише осмислення місця і ролі знаних письменників (Миколи Хвильового, Григорія Косинки, Юрія Яновського, Докії Гуменної, Уласа Самчука, Григора Тютюнника, Євгена Гуцала та інших), але й вивчення маловідомих і несправедливо забутих митців «розстріляного відродження» – Пе-

тра Ванченка, Дмитра Борзяка, Пилипа Капельгородського, Миколи Дукина, Сергія Стеценка, Пилипа Капельгородського, Михайла Лебединця, Андрія Заливчого та багатьох інших письменників, які сформували барвисте полотно українського письменства, репрезентували неповторне обличчя вітчизняного літературного процесу. Відтак маємо підстави говорити про

заповнення однієї з лакун у вивченні художньо-мистецької спадщини, про важливий крок до формування цілісного концептуального уявлення про тематичне та жанрово-стильове розмаїття української новелістики.

Монографія складається з шести розділів, у яких обґрунтовано теоретичні й історико-літературні аспекти української новелістики у зв'язку з динамікою жанрово-стильової системи вітчизняної літератури.

Перший розділ «Дискусійні аспекти теоретичного дискурсу малих епічних форм у сучасному літературознавстві» послідовно розкриває теоретичні підвалини дослідження. На основі залучення значної кількості праць вітчизняних і зарубіжних учених розкрито дискусійні питання навколо літературознавчих категорій жанру та стилю, з'ясована жанрова система та функціональні особливості прози малого формату, простежена динаміка розвитку малих епічних форм у діахронній перспективі.

Другий розділ «Жанрово-стильові стратегії в українській малій прозі „розстріляного відродження”» складається з чотирьох підрозділів. Оригінальним і продуктивним, на наш погляд, є залучення синергетичного підходу до аналізу траєкторії розвитку літературного процесу ХХ ст. Адже складна взаємодія соціального і мистецького первнів, динаміка розвитку жанрових структур у цей період найменше дається до простого, лінійного осмислення. Світлана Ленська здійснила спробу залучити методологічний принцип синергетики «взаємодії усього-з-усім» до вивчення літературних форм.

Удалим також є підрозділ, присвячений заголовковому комплексові української новелістики пореволюційного періоду. З огляду на те, що заголовок є першою сильною позицією тексту, формує горизонт читацьких очікувань і відіграє роль ключа до побудови інтерпретаційних моделей, заголовки, проаналізовані і класифіковані Світланою Ленською, стають поштовхом до подальших досліджень. Тематика і семантика заголовків і підзаголовків, авторське жанрове маркування тексту розкривають неповторне обличчя пореволюційної малої прози.

Окремий підрозділ торкається дослідження тих внутрішніх змін, що відбувалися в жанрових структурах малого епосу під впливом подальшого розвитку модернізму. Мала проза активно взаємодіяла з іншими родами літератури, що виявилось в тенденціях до ліризації, «романізації» і драматизації новелістики. Явища міжжанрової дифузії привели до появи численних і різноманітних жанрових модифікацій новели та оповідання. Авторка проаналізувала включення різноманітних дискурсів (документів, епістолярію тощо) у тексти художніх тво-

рів. Важливим також є дослідження контроверсійних процесів фрагментаризації та циклізації малих епічних форм як засобів розширення «внутрішньої міри жанру» (М. Бахтін).

Особливе зацікавлення викликає дослідження стильового розмаїття української малої прози 1920–1930-х рр., яке не лише увиразнює багатство художнього матеріалу, але й переконливо демонструє стратегії розвитку модерністської новелістики, складне переплетення елементів різнорідних стильових дискурсів.

Третій розділ «Художнє моделювання дійсності та аксіологічна парадигма української малої прози 1920–1930-х рр.» розкриває специфіку реалізації мілітарної теми, проблеми національно-визвольних змагань, урбаністичних, есхатологічних мотивів у новелістиці. Авторка вдається до аналізу текстів Івана Андрієнка, Івана Багряного, Андроника Бушлі, Дмитра Гордієнка, Аркадія Любченка, Миколи Мінька, Кліма Поліщука, Олекси Слісаренка, В. Стеблика (Варавви), Дмитра Тася, Василя Худяка та багатьох інших талановитих письменників.

Окрема увага в монографії приділена жанрам гумору і сатири в пореволюційному літературно-мистецькому дискурсі (четвертий розділ роботи). Розглянуті твори Остапа Вишні, Василя Чечвянського, Костя Котка, Юрія Вухналя, Леоніда Чернова (Малошийченка), Анатолія Гака та інших блискучих митців демонструють невмируще джерело українського національного менталітету, здатність сміхом долати будь-які негаразди.

Цілком виправданим видається хронологічний принцип розгортання дослідження, що вмотивував його логіку. Відтак п'ятий розділ «Різновекторність художнього пошуку в українській новелістиці 1930–1940-х рр.» репрезентує проблематику та жанрово-стильову специфіку української, західноукраїнської та еміграційної прози в міжвоєнний період. У завершальному розділі «Ідейна контроверсійність та полістильові стратегії в українській новелістиці 1950–1960-х рр.» окреслені тематичні й формальні доміанти в новелістиці «празької школи», МУРу і «Слова», розкрито антитоталітарне спрямування еміграційної прози. Окрім того, простежуються зв'язки між генерацією «розстріляного відродження» та шістдесятниками, що, безперечно, має значну наукову перспективу.

У центрі уваги Світлани Ленської перебуває значний за обсягом масив української малої прози. Спираючись на праці попередників і водночас продовжуючи їхні набутки, дослідниця приділила велику увагу маловідомим письменникам, без яких, однак, наукове осягнення специфіки і траєкторії розвитку вітчизняного

літературного процесу було б недостовірним. Дослідниці вдалося розшукати справжні перлини української новелістики і включити їх у загальнонаціональний культурний контекст. Цим визначається незаперечна наукова новизна монографії, її актуальність і практичне значення.

Монографія Світлани Ленської є вагомим внеском у дослідження української прози ХХ століття, в ній проаналізовано і всебічно висвітлено специфіку жанрів малої форми впродовж значного історичного відтинку, простежено динаміку жанрових змін і трансформацій, ха-

раактер міжжанрової та міжродової взаємодії, стильові стратегії та синтетичні утворення у вітчизняній новелістиці, як материковій, так і в екзилі.

Монографії властива наукова новизна, що засвідчує глибоку обізнаність автора з теоретичними та історико-літературними аспектами функціонування малих епічних форм упродовж ХХ століття. Стиль викладу викликає зацікавлення, тож книга буде корисною не лише для фахівців, але й для всіх, хто не байдужий до українського слова.